

ŽALOS ATLYGINIMO FUNKCIJOS PAŽEIDUS FIZINIO ASMENS NETURTINĖS TEISĖS

Tomas Pukšmys

Mykolo Romerio universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojamos civilinės atsakomybės funkcijos pažeidus asmens neturtines teises. Išanalizavus civilinės atsakomybės institutą šiose jurisdikcijose, darytina išvada, kad abiejose šalyse, atlyginant žalą remiamasi kompensacijos ir draudimo praturtėti principais, tačiau Vokietijoje atlyginant žalą už asmens neturtinių teisių pažeidimą, atsižvelgiama ir į prevencinę funkciją. Pagrindinis šio straipsnio tikslas – nustatyti, ar analizuojami prevencinės funkcijos taikymą nulemiantys veiksniai: civilinių teisių santykių pasikeitimas, efektyvios teisinės apsaugos poreikis ir siekis užtikrinti teisės subjektų teisėto elgesio kontrolę civilinėmis priemonėmis. Antroje dalyje apžvelgiamas kompensacinės, prevencinės ir baudinės funkcijos tarpusavio santykis. Paskutinėje straipsnio dalyje analizuojami civilinės atsakomybės tikslai Lietuvoje, atlyginant neturtinę žalą už asmens neturtinių vertybių pažeidimą, ir prevencinės funkcijos taikymo poreikis.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: civilinė atsakomybė, kompensacinė funkcija, prevencinė funkcija, baudinė funkcija, asmeninės neturtinės teisės, neturtinė žala.

Abstract

This article deals with the functions of civil liability in cases of breaching personal non-property rights. The analysis of civil liability in Lithuanian and German law reveals that in both countries damages are awarded on the basis on the principle of compensation and prohibition of unjust enrichment, but in Germany law damages for the violation of personal non-property rights are also awarded taking into consideration the preventive function. The main aim of this paper is to determine whether there are conditions, need and basis for the application of the preventive function in Lithuanian law. In the first part of this article it is analyzed the factors that determine the application of the preventive function, i.e. the change of civil relations; the need for effective legal protection and the aim to ensure the legitimate behavior of the subjects of civil law. The second part explains the relationship between the compensatory, punitive and preventive functions. The last part of the article analyzes the demand of the preventive function and the purposes of civil liability in Lithuanian law in terms of awarding to reward non-pecuniary damages for the violation of personal non-property rights.

KEY WORDS: civil liability, compensatory function, preventive function, punitive function, personal non-property rights, non-property damage.

Įvadas

Dėl objektų, už kurių pažeidimą gali būti reikalaujama neturtinės žalos atlyginimo, specifikos tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje ilgą laiką nebuvo bendros nuomonės, kokių tikslų turi būti siekiama neturtinės žalos atlyginimu (Volodko, 2010, p. 70). Ši diskusija vyksta ir šiandien, tenka pastebėti, kad ji nėra vien tik teorinė, bet turi ir didžiulę praktinę reikšmę, nustatant neturtinės žalos dydį už nematerialių vertybių pažeidimą. Daugelio praktikos ir doktrinos atstovų nuomone, atlyginant turtinę ir neturtinę žalą turi būti laikomasi visiško nuostolių atlyginimo principo. Dėl to šios doktrinos atstovai prevencinei funkcijai suteikia tik šalutinį vaidmenį (Möller, 2005, S. 50–52). Tuo tarpu oponuojančios pozicijos atstovai Vokietijoje, remdamiesi šios šalies teismų praktikos nuostatomis, paneigia prevencinės funkcijos fakultatyvų poveikį kompensacinės funkcijos atžvilgiu ir pažymi, kad prevencinė funkcija turi pirmumą prieš kompensacinę

(Klein, 2000, S. 52). Prevencinės funkcijos taikymo šalininkai šį poreikį argumentuoja siekiu užtikrinti efektyvią neturtinių teisių apsaugą (Hückel, 2006, S. 227). Vokietijos teisės doktrinoje galima aptikti nuomonių, kad prevencinės funkcijos taikymą lemia pasikeitę civiliniai teisiniai santykiai ir poreikis užtikrinti teisės subjektų teisėto elgesio kontrolę civilinėmis priemonėmis. Šios doktrininės nuostatos, pagrindžiančios prevencinės funkcijos taikymą, aktualios ir Lietuvoje. Padidėjęs publikacijų skaičius spaudoje ir nuolat augantis domėjimasis privačiu asmens gyvenimu skatina imtis priemonių, kad būtų užtikrinta efektyvi asmens neturtinių teisių apsauga. Tuo tarpu šiuo metu taikomais kompensaciniais metodais užtikrinti efektyvią asmens neturtinių teisių apsaugą ne visada įmanoma. Dėl to žvelgiant iš efektyvios teisinės apsaugos pozicijų, tenka pripažinti, kad taikant vien tik kompensacinius teisių gynimo būdus šios vertybės netinkamai ginamos, todėl kvestionuotina, ar ginant asmens neturtines teises neturėtų būti teikiamas prioritetas prevencinei funkcijai.

Nagrinėjamu atveju tenka pastebėti, kad iki šiol Lietuvoje nebuvo atliktas išsamus tyrimas apie civilinės atsakomybės funkcijas pažeidus fizinio asmens neturtines teises Lietuvoje ir Vokietijoje. Nors apie žalos atlyginimo funkcijas rašyta S. Cirtautienės ir R. Volodko darbuose, šie tyrimai atlikti apžvelgiant bendras europines tendencijas, neišskiriant asmeninių neturtinių teisių – garbės ir orumo, teisės į privatų gyvenimą bei teisės į atvaizdą. Tuo tarpu šis tyrimas išimtinai orientuotas į civilinės atsakomybės funkcijų taikymą, kai pažeidžiama fizinio asmens garbė ir orumas, privataus gyvenimo neliečiamumas bei teisė į atvaizdą, remiantis Vokietijos doktrinos ir teismų praktikos nuostatomis. Straipsnyje analizuojamos ir prevencinės funkcijos taikymo sąlygos bei pagrindai Lietuvoje, kritiškai įvertinami Lietuvos Aukščiausiojo Teismo taikomi kriterijai, nustatantys neturtinės žalos dydį.

Straipsnio tikslas: nustatyti, ar yra sąlygos, poreikis ir pagrindas taikyti Lietuvoje prevencines funkcijas, pažeidus asmens neturtines teises. Šis tikslas lemia poreikį į nagrinėjamą problemą žvelgti lyginamuoju aspektu, priešingu atveju tyrimas būtų neišsamus ir neobjektyvus. Dėl to kaip viena iš lyginamojo tyrimo elementų pasirinkta Vokietija, kuri turi senas teises tradicijas, apimančias ir asmens neturtinių teisių sritį.

Straipsnio objektas – žalos atlyginimo funkcijos, pažeidus fizinio asmens neturtines teises.

Straipsnyje vartojamų sąvokų turinys: vartojama *asmens neturtinių teisių* sąvoka apima asmens teisę į atvaizdą, teisę į privatų gyvenimą ir asmens garbę bei orumą; *asmens neturtinės teisės* sąvoka neapima atvejų, kai žala padaroma asmens sveikatai, gyvybei bei kitoms įstatymo saugomoms neturtinio pobūdžio vertybėms (pastarosios straipsnyje nenagrinėjamos dėl ribotos straipsnio apimties).

Metodai: tyrimas atliekamas taikant dokumentų analizės metodą, šiuo metodu surinkti duomenys analizuojami taikant kokybinės turinio analizės ir lyginamąjį metodus.

1. Prevencinės funkcijos poreikis, jį lemiantys veiksniai

Tiek teisės doktrina, tiek teismų praktika kaip pagrindinę civilinės atsakomybės funkciją pripažįsta kompensacinę funkciją. Jos turinį sudaro tai, kad asmuo, atsakingas už padarytą žalą, privalo ją atlyginti, kad nukentėjusysis atsidurtų tokioje padėtyje,

kurioje jis būtų, jeigu jam žala nebūtų buvusi padaryta (lot. *restitutio in integrum*). Kompensacinę funkciją sustiprina visiškas nuostolių atlyginimo principas, pagal kurį nukentėjusiajam privalo būti atlyginta visa padaryta žala. Šiuo principu siekiama, kad, atlyginus žalą nukentėjusiajam, jo turtinė padėtis būtų tokia pat, t. y. jis po žalos atlyginimo būtų nei turtingesnis, nei vargingesnis (Möller, 2005, S. 59). Kompensacinei funkcijai savo tikslų siekti padeda ir draudimo praturtėti principas. Akcentuojama, kad nuostolių atlyginimas nukentėjusiajam negali būti būdas praturtėti (Möller, 2005, S. 56–57). Šios nuostatos besilaikantys mokslininkai neigia ir kritikuoja prevencinės funkcijos taikymą, kaip neatitinkančią kompensacinių tikslų, kurie keliame civilinei teisei. Pažymima, kad orientavimasis į prevencinius, o ne kompensacinius tikslus būtų baudinio elemento pripažinimas civilinėje teisėje, dėl to būtų paneigtas šimtmečių darbas, nes civilinė teisė, atsiskirdama nuo baudžiamosios atmetė visus baudinius elementus. Atsisakius baudinių elementų civilinėje teisėje ir pripažinus visišką nuostolių atlyginimo principą kaip pagrindinį, į kurį orientuojamasi atlyginant žalą, laikomasi nuostatos, kad nukentėjusysis turi būti gražinamas į tą pačią padėtį, kurioje jis būtų buvęs, jeigu žala jam nebūtų padaryta (Möller, 2005, S. 52).

Vis dėlto prevencinės funkcijos atgrasomojo efekto poreikio civilinėje teisėje nereikėtų paneigti. Pavyzdžiui, asmeniui taikant civilinę atsakomybę prevencinis efektas pasireiškia įpareigojimu atlyginti žalą, taip parodant teisės subjektams, kad kiekvienas, pažeidęs civilines asmens teises, neišvengs civilinės atsakomybės taikymo ir visiško nuostolių atlyginimo. Tokio pobūdžio prevencinio efekto sukūrimas įvardijamas kaip bendroji prevencija (vok. *Generalprävention*). Pažymėtina, kad be bendrojo prevencinio efekto sukūrimo gali būti siekiama atgrasyti konkretų asmenį nuo tokio pat pobūdžio pažeidimo darymo ateityje. Teisės doktrinoje tokio efekto sukėlimas vadinamas *specialiąja prevencija* (vok. *Spezialprävention*) (Möller, 2005, S. 32). Ši prevencinė civilinės atsakomybės funkcija įgyvendinama, priteisiant iš pažeidėjo daugiau žalos nei jos patyrė nukentėjęs asmuo. Ypač šios funkcijos poreikis akcentuojamas asmeninių neturtinių teisių pažeidimo atvejais. Tuo tarpu, kai žala padaroma turtingesnei asmeniui, visiškas nuostolių atlyginimo principo taikymas gali būti įgyvendintas visa apimtimi ir pripažįstamas kaip tinkamas pažeistų teisių gynbos būdas. Tais atvejais, kai žala padaroma neturtinio pobūdžio vertybei, visiškas žalos atlyginimas neįmanomas, tada tik ieškoma būdų, kaip teisingiau kompensuoti asmens patirtą neturtinę žalą. Tokiu atveju būtų racionalu atsižvelgti ir sutikti su vokiškosios doktrinos atstovo Heningo Löwe pozicija, kad prevencinės funkcijos taikymo poreikį galima pateisinti pasikeitusiais civiliniais teisiniais santykiais, veiksmingos teisinės apsaugos poreikiu ir galimybe užtikrinti teisėtą subjektų elgesio kontrolę civilinėmis priemonėmis (Löwe, 2000, S. 87–105). Manytina, kad būtų tikslinga plačiau apžvelgti šiuos prevencinės funkcijos taikymą lemiančius veiksnius.

1.1. Civilinių teisinių santykių pasikeitimas

Hening Löwe pažymi, kad atsižvelgti į prevencinę funkciją civilinėje teisėje skatina pasikeitę civiliniai teisiniai santykiai. Mokslininko nuomone, teisė priklauso nuo laiko: laikui bėgant keičiasi ir pati teisė. Tuo metu galiojantys faktiniai santykiai, tam tikra tei-

sės samprata lemia to laikmečio problemas, kurios keičia ir pačią teisę. Tokiu atveju teisės aiškinimas, jos samprata negali likti nepakitusi, todėl turi būti priimami tam tikri nauji pokyčiai ne tik teisės sistemoje, bet ir jos sampratoje. Mokslininkas pažymi, kad šių dienų prievoliniai teisiniai santykiai yra gerokai sudėtingesni nei prieš šimtmetį. Daugiausia pasikeitimų jis susieja su prievolių teise, kuriai didelės įtakos turėjo socialinis reiškiny – industrializacija ir jos nulemtas pavojų šaltinių skaičius. H. Löwe pastebi, kad vykstant šiam procesui buvo sukurta daug pavojų šaltinių, kurių žmogus nepajėgia ir negali kontroliuoti (Löwe, 2000, S. 86–88). Tenka pastebėti ir tai, kad civilinių teisinių santykių pasikeitimui įtakos turėjo ne tik su industrializacija išaugęs pavojingesnių šaltinių skaičius, bet ir kiti socialiniai veiksniai. Pavyzdžiui, padidėjęs publikacijų skaičius spaudoje ir nuolat didėjantis susidomėjimas asmens privačiu gyvenimu (Sailer, 2005, S. 21). Šiam socialiniam veiksniai įtakos turėjo ir šiuolaikinės technologijos. Teleobjektyvų, mažų kamerų, magnetolų, pasiklausymo aparatų atsiradimas leido nepastebimai nufotografuoti ar įrašyti pokalbį. Kartu su nuolatinio technikos priemonių tobulėjimu atsirado galimybė padauginti atitinkamą produktą, kaupti, perrašyti, atkurti ir per radiją, televiziją, kiną ar spaudą atitinkamą informacijos turinį pateikti didesniam subjektų ratui, dėl to asmens neturtinių teisių pažeidimo atveju padariniai tapo rimti ir ilgalaikiai (Rüdiger, 2006, S. 21). Nors šios nurodytos priežastys yra vienos iš nedaugelio, turėjusių įtakos civilinių teisinių santykių pasikeitimui, tačiau į visus socialinius pokyčius atitinkamai reagavo ir prievolių teisė. Padidėjęs publikacijų skaičius ir domėjimasis asmens privačiu gyvenimu lėmė, kad asmens neturtinių teisių apsauga įtvirtinta civiliniuose įstatymuose, o už jų pažeidimą numatytas teisių gynimo būdas – neturtinės žalos atlyginimas. Tuo tarpu didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsiradimas turėjo įtakos atsakomybės be kaltės institutui įtvirtinti civilinėje teisėje. H. Löwe vertinimu, civilinių teisinių santykių pasikeitimas lėmė ir civilinės atsakomybės funkcijų pasikeitimą. Mokslininko nuomone, prievolių teisė adekvačiai paskirstydama nuostolius ir išlaidas visuomenei turi įtakos teisinių santykių subjektų elgesiui, todėl veikia juos prevenciškai. Pažymima, kad preventyvus poveikis pasireiškia atlyginant žalą pramoninės, autorių, konkurencijos teisės srityse, taip pat sutartinės atsakomybės atvejais, taikant baudą, delspinigius. Prevencinė funkcija taikoma ir už diskriminaciją draudžiančių teisės normų pažeidimą (Löwe, 2000, S. 86–92).

Reikėtų sutikti su šio mokslininko nuomone, kad iš tiesų būtina atkreipti dėmesį tiek į pasikeitusias prievolių teisės funkcijas, tiek į besikeičiančią teisę ir jos nulemtus poreikius, priešingu atveju galima padaryti didelių klaidų. Istorijai žinomas pavyzdys, kai neatsižvelgus į tam tikrų teisių poreikį kilo naujų teisinių problemų. Prieš priimant Vokietijos civilinį kodeksą 1888 m. buvo siūloma į jį įtraukti asmens garbės ir orumo apsaugą, tačiau šis siūlymas atmestas, nes, visuomenės požiūriu, nebūtų garbinga įžeidimui suteikti piniginę išraišką. Be to, akcentuota, kad garbės ir orumo gynimo pripažinimas būtų orientavimasis į romėnų teisę, kuri už tokio pobūdžio pažeidimą numatė baudas, dėl to toks teisinis reguliavimas nebūtų pateisinamas nei socialiniu, nei ekonominiu požiūriu ir neatitiktų modernių teisinių santykių, į kuriuos tuo metu orientuotas Civilinis kodeksas (Möller, 2005, S. 52, 175). Kaip parodė laikas, Vokietijos civilinio kodekso rengėjai suklydo neatsižvelgę į tuo metu besikeičiančius civilinius teisinius santykius, neįvertino aplinkybės, kad asmens garbės ir orumo gynība turi būti

įtvirtinta įstatyme bei užtikrinta neturtiniais civilinių teisių gynimo būdais. Vokietijos įstatymo leidėjas, nereagavo į civilinių teisių santykių pasikeitimą bei netinkamai įvertino asmens garbės ir orumo teisių gynimo būdą, susiejęs jį su baudinio elemento į civilinę teisę įtraukimu, taip sukūrė teisinę spragą, kurią buvo priversta ištaisyti teismų praktika. Pastebėtina, kad iki šiol Vokietijos civiliniame kodekse neįtvirtinta asmens garbės ir orumo bei kitų asmeninių neturtinių teisių gynyba, šių teisių apsauga grindžiama Konstitucijos nuostatomis, kurios per teismų praktiką įgyja teisinį pripažinimą (Siebrecht, 1998, S. 79). Manytina, kad prieš šimtmetį padarytos klaidos, kai ignoruotas civilinių teisių santykių pasikeitimas, kartoti negalima, į šį kriterijų, kaip vieną iš prevencinės funkcijos taikymą numatančių sąlygų, turėtų atsižvelgti šių dienų teismų praktika ir teisės doktrina.

1.2. Efektyvios teisinės apsaugos poreikis

Pastebėtina, kad prevencinės funkcijos poreikį šiuolaikinėje prievolių teisėje nulemia ir efektyvios teisinės apsaugos poreikis. Paprastai neefektyvi teisinė apsauga pasireiškia civilinės sankcijos negriežtumu. Tokiu atveju civilinės sankcijos už normos pažeidimą nesukuria atgrasymo efekto. Tai puikiai iliustruoja žiniasklaidos elgesys, kai iš asmens neturtinių teisių pažeidimo gaunamos pajamos yra akivaizdžiai didesnės nei už tai gresiantys finansiniai praradimai, pasireiškiantys nuostolių atlyginimo forma. Dažnai pasitaikantys atvejai, kai pažeidėjui naudingiau pažeisti teisės normą ir toks pažeidimas jam labiau apsimoka, nei teisėtas elgesys. Taip pateisinama ne tik pažeidėjo rizika tikintis, kad už pažeidimą jis nesusilauks civilinės atsakomybės, bet net turės finansinės naudos, kuri nebūtų tokia didelė, jei pažeidėjas elgtųsi teisėtai (Löwe, 2000, S. 94). Toks pažeidimą skatinantis elgesys pasitaiko tiek asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais, tiek pažeidus intelektinės nuosavybės teises. Nagrinėjamu atveju tenka pastebėti, kad intelektinės nuosavybės teisėje, pasitelkiant prevencinę funkciją, neefektyvi teisinė apsauga, priešingai nei asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais, eliminuota.

Intelektinės nuosavybės teisėje, siekiant išvengti neefektyvių civilinių sankcijų, negalinių kompensacinių priemonių užtikrinti tinkamos intelektinės nuosavybės objektų apsaugos, pasitelkiamos prevencinio poveikio priemonės. Pavyzdžiui, Europos Parlamento ir Tarybos 2004/48/EB direktyvos dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 3 straipsnis įpareigoja valstybes nares sukurti intelektinės nuosavybės srityje atgrasančius gynimo būdus. Be to, poreikis užtikrinti efektyvią intelektinės nuosavybės objektų apsaugą pripažintas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarime. Šiame nutarime Teismas konstatavo, kad įstatymų leidėjas privalo nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų veiksmingą prekių ženklo savininko bei vartotojų teisių apsaugą. Atsižvelgiant į tai, būtų galima pastebėti, kad Lietuvos Respublikos autorių ir gretutinių teisių įstatymo 86 straipsnio 3 dalyje numatyta atgrasančio poveikio priemonė. Vadovaudamasis šia norma teismas, nustatęs, kad kūriniai ar gretutinių teisių objektai panaudoti be kolektyvinio administravimo asociacijos licencijos, priima sprendimą išieškoti iš pažeidėjo du kartus didesnę atlyginimą, negu priklausytų mokėti pagal suteiktą licenciją naudoti kūrinį ar gretutinių teisių ob-

jektą. Prevencinio pobūdžio nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymo 51 straipsnio 4 dalimi. Remiantis šiuo straipsniu, pažeidėjo atlygintinos žalos dydis už neteisėtą prekės ženklo naudojimą susiejamas su pažeidėjo kalte. Konstatavus pažeidėjo tyčinį arba didelį neatsargumą, teisėtas prekių ženklo savininkas gali reikalauti dvigubai didesnio atlygio, nei jį būtų sumokėjęs pažeidėjas teisių turėtojui, teisėtai naudodamas prekės ženklą. Nors 2009 m. kovo 27 d. ir 2011 m. sausio 6 d. nutarimais Konstitucinis Teismas pripažino, kad Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymo 51 straipsnio 3 dalies ir Autorių ir gretutinių teisių įstatymo 67 straipsnio 3 d. nuostatos prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams, tačiau šio nutarimo rezoliucinės bei motyvuojamosios dalies nuostatos leidžia daryti išvadą, kad šiuose įstatymuose teisinis reguliavimas neatitiko Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies ne dėl kompensacinius mechanizmus peržengiančių procentų įtvirtinimo, o dėl to, kad įstatymo buvo apribotas kriterijų sąrašas, kuris leistų teismui, nagrinėjančiam bylą, atsižvelgiant į bylai reikšmingas aplinkybes, padidinti žalos dydį įstatyme numatyta procentine išraiška. Pažymėtina, kad įstatyme įtvirtinus, o Konstituciniam Teismui pritarus atgrasančio poveikio priemonėms, galima teigti, kad intelektinės nuosavybės objektams suteikta veiksminga teisinė apsauga civilinės teisės priemonėmis. Nagrinėjamu atveju reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tiek intelektinės nuosavybės objektai, tiek ir asmens neturtinės teisės yra panašaus pobūdžio. Pažymėtina, kad dėl šių objektų specifiškumo galima lengvai įsiskverbti į šių vertybių sritį ir jas pažeisti iš to gaunant finansinės naudos. Be to, šių vertybių panašumas nulemtas jų dualistiškumo. Manytina, kad šių teisių dualistiškumas pasireiškia tuo, kad tiek intelektinės nuosavybės, tiek asmens neturtinių teisių turinys apima turtines ir neturtines teises. Dėl to asmens neturtinėms teisėms, kaip ir intelektinei nuosavybei, turėtų būti suteikta vienodai veiksminga teisinė apsauga, taikant prevencinę funkciją. Nors ginant asmens neturtines teises teisės doktrinoje siūloma taikyti panašius teisių gynimo būdus, kurie taikomi intelektinės nuosavybės srityje (licencinio mokesčio arba pažeidėjo gautos naudos pripažinimas nukentėjusiojo nuostoliais) (Klüber, 2006, S. 139–145), tenka pastebėti, kad jie neįgyja tokio prevencinio poveikio, koks pripažįstamas intelektinės nuosavybės pažeidimų atvejais. Visų pirma licencinio mokesčio apskaičiavimas už turtinių asmens teisių pažeidimą vertinamas tik kaip patirtos žalos kompensavimo būdas, tuo tarpu, pavyzdžiui, pažeidus autorines teises, toks metodas vertintinas kaip savarankiškas teisių gynimo būdas, kurio reikšmė yra atlyginimo už naudojimąsi kūrinio išieškojimas (Mizaras, 2003, p. 173–183). Pažymėtina, kad toks savarankiškas gynimo būdas suteikia galimybę padidinti licencinio mokesčio sumą kelis kartus, taip sukuriant atgrasymo efektą. Be to, pažymima, kad licencinis metodas, taikomas asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais, neveiksmingas tada, kai teisių turėtojas neleido arba galbūt niekada nebūtų leidęs panaudoti savo asmens neturtinių teisių komerciniais tikslais. Tokiu atveju nukentėjusysis tarsi apsaugomas licencinio mokesčio, kaip tinkamos kompensacijos nukentėjusiajam (Klüber, 2006, S. 142).

Analizuojant pažeidėjo gautos naudos pripažinimą nukentėjusiojo nuostoliais, tenka pastebėti, kad šis teisių gynimo būdas neveiksmingas asmens neturtinių teisių gynimo atveju, ne tik dėl priežastinio ryšio nustatymo problemos bei pažeidėjo gautos

naudos ir jos dydžio įrodinėjimo naštos, kuri tenka nukentėjusiajam, bet ir dėl asmens neturtinių teisių specifikos, kuri ne visada leidžia tiksliai nustatyti turčinės žalos dydį. Pavyzdžiui, išspausdinus sensacingą privataus gyvenimo detalę ir nepadidinus įprasto leidinio tiražo, sunku nustatyti, kiek konkrečiai praturtėjo pažeidėjas. Nors neįmanoma nustatyti, kokią konkrečiai naudą turėjo pažeidėjas pažeidęs asmens neturtinės teisės, būtina pastebėti, kad ši jo nauda akivaizdi populiarinant leidinį fizinio asmens neturtinių vertybių sąskaita, priešingu atveju jis nebūtų suinteresuotas pažeisti asmens neturtinių teisių.

Veiksmingos teisinės apsaugos problema išlieka, atlyginant žalą už asmens neturtinių teisių pažeidimą. Anksčiau iliustruota teisinė situacija, kai teisių turėtojas nesutiko arba niekada nesutiktų leisti panaudoti savo asmens neturtinių teisių už atlygį, akivaizdžiai parodo, kad patirtos asmens neturtinės žalos neįvertinus iš prevencinės funkcijos pozicijų, nebūtų užkirstas kelias asmens neturtinių teisių pažeidimams. Nagrinėjamu atveju taip pat reiktų pastebėti, kad kiti neturtinių teisių gynimo būdai ne visada gali užtikrinti tinkamą šių vertybių apsaugą. Literatūroje pasitaiko nuomonių, kad teisių gynimo būdas, kuris įpareigoja paneigti tikrovės neatitinkančią informaciją, yra ne kas kita, o priminimas visuomenei apie buvusį asmens neturtinių teisių pažeidimą. Pažymima, kad nukentėjusysis dažniausia yra nusistatęs prieš antrąjį pažeidimo paviešinimą, todėl paskleistos informacijos paneigimas paprastai vertintinas kaip netinkama gynybos priemonė. Be to, pastebima, kad informacijos paneigimą įmanoma taikyti ne visais asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais. Šios gynimo priemonės netaikomos, kai išsakoma užgauli nuomonė arba pasakoma tiesa, paviešinant tam tikras asmeninio gyvenimo detales, arba publikuojant nuotraukas neturint teisių turėtojo sutikimo (Tacke, 2009, S. 72–73). Dėl to tam tikrais atvejais, pripažinus, kad kiti asmens neturtinių teisių gynimo būdai yra neveiksmingi, būtina įvertinti neturtinės žalos dydį atsižvelgiant į prevencinius tikslus, priešingu atveju išlieka didelė tikimybė asmens neturtinės teisės palikti be efektyvios teisinės apsaugos.

Atkreiptinas dėmesys, kad siekį užtikrinti efektyvią neturtinių teisių apsaugą prevencinio poveikio priemonėmis pripažįsta Vokietijos teismų praktika. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas (vok. *Bundesgerichtshof*), nustatydamas neturtinės žalos dydį už neturtinių teisių pažeidimą Karolinos iš Monako byloje, pirmą kartą aiškiai pritarė prevencinės funkcijos taikymui (Klein, 2000, S. 52). Monako princesė Karolina pateikė ieškinį teismui nurodydama, kad Vokietijos žurnalas „Bunte“ per šešis mėnesius padarė tris pažeidimus, susijusius su asmens neturtinėmis teisėmis. Šių pažeidimų turinį pirmuoju atveju sudarė tai, kad žurnalas išspausdino pramanytą interviu su princese ir pateikė jį kaip sensaciją su nuoroda „Išskirtinis interviu – Karolina kalba pirmą kartą“, tačiau šio interviu princesė nedavė. Antruoju atveju parengtas reportažas apie princesės šeiminių gyvenimą ir be jos sutikimo išspausdintos nuotraukos iš šeimos albumo, kuriose matėsi jos vaikai ir tuometinis draugas. Paskutinio pažeidimo turinį sudarė fotonuotraukų montažas, kuriose princesė pavaizduota su vestuviniu nuometu šalia gyvenimo draugo. Po šių nuotraukų – užrašas: „Paryžius turi žinoti. Vestuvės rugsėjį“, nors ji su savo draugu vestuvių net neplanavo. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas prevencinės funkcijos taikymą šioje byloje grindė tuo, kad piniginės kompensacijos priteisimas garbės ir orumo pažeidimo atveju yra tik tada pakankamas, jeigu juo

pasiekama prevencinių tikslų. Pasak Teismo, teisinės apsaugos priemonės privalo sukurti prevencinį poveikį, priešingu atveju tokios asmens vertybės kaip garbė ir orumas būtų panaudotos komerciniais tikslais, nesuteikiant joms tinkamos teisinės apsaugos (Löwe, 2000, S. 38–40). Vėlesnėje Vokietijos teismų praktikoje toliau plėtojama prevencinės funkcijos idėja, pažymint, kad žalos atlyginimo dydis tokio pobūdžio bylose turi sukurti „tikros“ sankcijos efektą (vok. *echte Sanktion*). Taip pat pažymima, kad asmens garbė ir orumas yra konstitucinio lygio teisės, todėl turi būti pasirūpinta veiksminga jų apsauga. Tokia apsauga gali būti suteikta tik priteisiant piniginę kompensaciją atsižvelgus į prevencinį efektą (Löwe, 2000, S. 45–47). Vokietijos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje prevencinės funkcijos pripažinimas nestebina, tenka pripažinti, kad tai yra išdava anksčiau nuosekliai plėtotos teismų praktikos. Manytina, kad prevencinės funkcijos pradai galėtų būti susieti su satisfakcinės funkcijos (vok. *Genutzuungsfunktion*) teismų praktikoje pripažinimu. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas 1955 m. šalia kompensacinės pripažino satisfakcijos funkciją. Ši funkcija tapo vienu pagrindinių tikslų, į kuriuos orientuojamasi atlyginant neturtinę žalą už asmens neturtinių teisių pažeidimą, suprantama, ir kaip nukentėjusiojo nuraminimas, suteikiant jam atpildą už patirtą skriaudą. Akivaizdu, kad kuo toliau, tuo labiau, aiškinant šią funkciją teismų praktikoje, ji artėjo prie sampratos, kuri artima prevencinei funkcijai. Akivaizdus to pavyzdys – Ginsengo (*Ginseg*) byla, iškelta, kai žymus mokslininkas buvo pavaizduotas potenciją skatinančio preparato reklamoje. Pastebėtina, kad ieškovas nebuvo susijęs su potenciją skatinančio preparato moksliniais tyrimais ir reklamoje jo atvaizdas panaudotas ne tik be jo sutikimo, bet ir jį pašiepiant. Tuo metu Vokietijos Aukščiausiasis Teismas pastebėjo, kad žmogaus garbės ir orumo pažeidimo atveju civilinės teisės normos lieka be civilinių sankcijų, dažnai teisinis reguliavimas atsisako veiksmingiausių ir vienintelių priemonių, kurios būtinos, siekiant tinkamai gerbti asmens teises bei jas apsaugoti nuo pažeidimų (Sailer, 2005, S. 27).

Veiksmingos teisinės apsaugos poreikiui, ginant asmens neturtines teises, pritarė ir Vokietijos Konstitucinis Teismas (vok. *Bundesverfassungsgericht*), pažymėjęs, kad veiksmingos teisinės apsaugos užtikrinimas teismų praktika užkerta kelią beatodairiškam asmenų neturtinių teisių komercializavimui, nes žiniasklaida neretai sąmoningai pateikia neteisingą arba įžeidžiančią informaciją, siekdama padidinti savo leidinio tiražą ir gauti pelno (Siebrecht, 1998, S. 108–115). Taigi darytina išvada, kad Vokietijos Konstitucinis Teismas iš esmės pritarė anksčiau išreikštam pastebėjimui, jog kompensaciniai teisių gynimo būdai, taikomi civilinėje teisėje, ne visada pajėgūs tinkamai apsaugoti asmenis nuo neturtinių teisių pažeidimų.

1.3. Poreikis užtikrinti subjektų elgesio kontrolę civilinėmis priemonėmis

Be anksčiau išvardytų argumentų, pagrindžiančių prevencinės funkcijos taikymą, ginant asmens neturtines teises, būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad prevencine funkcija būtų galima užtikrinti veiksmingą teisės subjektų elgesio kontrolę civilinėmis priemonėmis. Siekis užtikrinti teisės subjektų elgesio kontrolę civilinėmis priemonėmis Vokietijoje argumentuojamas tuo, kad baudžiamoji teisė ne visada gali veikti preventyviai. Tokių atvejų pasitaiko tada, kai asmens neturtinių teisių pažeidimas nepatenka į baudžiamosios teisės

reguliavimo sritį. Vokietijos baudžiamojo kodekso 185 straipsnis gina tik asmens garbę ir orumą, tačiau neapima situacijų, kai žiniasklaida paviešina menamus interviu, panaudoja asmens atvaizdą reklamoje be jo sutikimo, paviešina tam tikrus faktus iš privataus asmens gyvenimo. Toks teisinis reguliavimas teisės doktrinoje neturėtų būti laikomas trūkumu. Baudžiamoji teisė yra tik *ultima ratio*, todėl ji neprivalo kriminalizuoti visų teisinių santykių, kurie susiję su asmens neturtinių teisių pažeidimais, taigi šių teisių gynība, nesant baudžiamosios apsaugos, turi tekti civilinei teisei, kuri, taikant prevencinę funkciją, užtikrintų tinkamą subjektų elgesio kontrolę, taip pat ir veiksmingą asmens neturtinių teisių apsaugą (Löwe, 2000, S. 98–99).

Be to, manytina, kad teisės subjektų elgesio kontrolė civilinėje teisėje turėtų išlikti ir tais atvejais, kai baudžiamosios teisės normos, neįrodžius atsakomybės sąlygų ar joms nesant, nebūtų taikomos. Atsisakius prevencinės funkcijos, asmens neturtinės teisės, nepatenkančios į baudžiamosios teisės taikymo sritį, dėl civilinėje teisėje neužtikrintos tinkamos subjektų elgesio kontrolės liktų be veiksmingos teisinės apsaugos.

2. Kompensacinės, prevencinės ir baudinės funkcijų tarpusavio santykis

Atsižvelgiant į kompensacinę civilinės atsakomybės paskirtį, kyla klausimas, kaip prevencinė funkcija, kurios esmė sudaro didesnės žalos nukentėjusiajam priteisimas, dera su kompensacine funkcija bei draudimo praturtėti principais, atlyginant žalą už asmens neturtinių teisių pažeidimą.

Nagrinėjamu atveju būtina apsibrėžti, apie kokią asmens neturtinių vertybių pažeidimą kalbama: neturtinių, susijusių su turtinėmis, ar tik neturtinių. Kai žala padaroma neturtinėms asmens teisėms, kurios susijusios su turtinėmis, žalos atlyginimo dydis apskaičiuojamas pagal licencinio mokesčio analogiją arba, jeigu pagal pažeidimo pobūdį įmanoma, įvertinama pažeidėjo gauta nauda, kuri pripažįstama nukentėjusiojo nuostoliais. Tokiu atveju konkretų žalos dydį padeda apskaičiuoti skirtumo metodas, kuriuo įvertinamas nukentėjusiojo turimas turtas, palyginant jį su tuo turtu, kurį nukentėjusysis būtų turėjęs, jei nebūtų buvę neteisėtų veiksmų (Looschelders, 2008, S. 20). Tačiau pažeidus asmens neturtines teises, kurios susijusios su turtinėmis, visiškas žalos atlyginimas dėl neturtinių vertybių pobūdžio objektyviai neįmanomas, todėl kompensacinės funkcijos visa apimtimi negalima pritaikyti. Iš to galima daryti išvadą, kad kompensacinė funkcija galioja tol, kol gali visiškai atlyginti asmens patirtą žalą, tačiau tais atvejais, kai žalos objektyviai apskaičiuoti neįmanoma dėl specifinio objekto (neturtinių vertybių) pažeidimo, turėtų būti atsižvelgiama į pažeidžiamo objekto specifiką ir orientuojantis į efektyvią apsaugą taikytina prevencinė funkcija. Panašios pozicijos laikosi ir Vokietijos Aukščiausiasis Teismas. Anksčiau minėtoje Ginsego byloje teismas pažymėjo, kad asmeninių neturtinių vertybių pažeidimo atvejais neįmanoma tiksliai išmatuoti patirtos žalos dydžio, todėl kompensacija ne visada yra tinkamas atlygis už šių neturtinių vertybių pažeidimą, taigi pirmumas turėtų būti teikiamas prevencinei funkcijai (Sailer, 2005, S. 27).

Pažymėtina, kad ir Lietuvos Konstitucinis Teismas 2009-03-27 ir 2011-01-06 nutarimuose konstatavo, jog nuosavybės teisių gynimo specifiką lemia ir nuosavybės objektas. Teismas pažymėjo, kad įstatymų leidėjas gali, atsižvelgdamas į nuosavybės

objektų specifika, įtvirtinti įvairius šių objektų savininkų pažeistų teisių gynimo būdus. Nors šis Konstitucinio Teismo nutarimas priimtas intelektinės nuosavybės srityje, tačiau ši Konstitucinio Teismo motyvuojamosios dalies nuostata, susiejanti teisių gynimo būdus su nuosavybės teise, leidžia teigti, kad ir asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais Lietuvoje asmens neturtinių teisių turėtojas savo pažeistos teisės galėtų ginti prevencinio pobūdžio priemonėmis. Nagrinėjamu atveju svarbu pažymėti, kad prevencinės funkcijos taikymas nereiškia baudinės funkcijos taikymo, todėl prevencinės funkcijos negalima tapatinti su baudine (Löwe, 2000, S. 154). Pavyzdžiui, Vokietijos teisės doktrinoje pažymima, kad atsižvelgimas į prevencinę funkciją, įvertinant žalos dydį, prievolės esmės nekeičia. Šios šalies teismų praktikoje baudiniais nuostoliais nelaikomos ir tos žalos kompensavimo sumos, kurios, nors ir viršija faktiškai padarytą žalą, bet yra skirtos kompensuoti sunkiai įrodomus neigiamus turinius padarinius, atlyginimą už patirtą skausmą ir kančias, su tyrimu susijusias išlaidas, taip pat tos sumos, kurios užkirstų kelią pažeidėjui neteisėtai pasipelnyti iš neteisėtų veiksmų (Mizaras, 2008, p. 7). Iš to, kas pasakyta, būtų galima daryti išvadą, kad pagrindinis baudinės funkcijos požymis – ji taikoma už patį pažeidimo faktą, nereikalaujant įrodyti patirtos žalos dydžio. Tuo tarpu prevencinės funkcijos taikymo atveju tik padidinamas atlygintinos žalos dydis, siekiant atgrasyti pažeidėją nuo pažeidimo darymo ateityje, o ne jį nubausti.

Šios nuostatos parodo, kad siekiant taikyti prevencinę funkciją esminių doktrininų prieštaravimų, kurie neleistų lygiagrečiai taikyti kompensacinės ir prevencinės funkcijos, nėra.

3. Civilinės atsakomybės tikslai Lietuvoje atlyginant neturtinę žalą už asmens neturtinių vertybių pažeidimą, poreikis taikyti prevencinę funkciją

Analizuojant, kokių tikslų turėtų būti siekiama atlyginant žalą už asmens neturtinių vertybių pažeidimą Lietuvoje, būtų tikslinga tai apžvelgti iš dviejų pozicijų: teisės doktrinos ir teismų praktikos.

Lietuvos teisės moksle apie civilinės atsakomybės funkcijas diskutuota nedaug, tačiau Lietuvos teisės doktrina civilinės atsakomybės taikymą sieja su kompensacinių tikslų siekimu. Nors pažymima, kad asmens neturtinių vertybių pažeidimo atvejais egzistuoja galimybė taikyti ir prevencinę funkciją, tačiau akcentuojama, kad neturtinės žalos atlyginimas negali būti grindžiamas vien tik prevenciniais tikslais (Cirtautienė, 2008, p. 73). Panašių pozicijų galima aptikti ir kituose Lietuvos mokslininkų darbuose. Renata Volodko, nagrinėdama neturtinės žalos atlyginimą Lietuvoje, pažymėjo, kad preventyvus neturtinės žalos instituto veikimo efektas negali pretenduoti į tokia pačią apsaugą, kokią apima nukentėjusiojo patirtų psichofizinių kančių kompensavimo siekis, todėl prevencinė funkcija vertintina kaip subsidiari, bet neesminė funkcija. Mokslininkė yra linkusi pritarti prevencinės funkcijos taikymui asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais, kai „žala padaroma stambių bei įtakingų informacijos skleidėjų, piktybiškai bei sistemiškai trypančių asmens garbę, orumą, neleistinai ir šiurkščiai įsiveržiančių į privataus gyvenimo sritį, priteisimo prevenciniais – auklėjamaisiais

tikslais“ (Volodko, 2010, p. 76–77). Poreikį veiksmingai ginti asmens neturtines teises prevencinio pobūdžio priemonėmis savo darbuose pažymi ir Liudvika Meškauskaitė. Viena iš savo straipsnių ji kritikavo kasacinės instancijos teismo praktiką, kai dažnai mažinami pirmosios instancijos teismų priteisti neturtinės žalos dydžiai. Straipsnio autorės nuomone, tai didina žmonių nepasitikėjimą teisės sistema ir jų bejėgiškumą prieš žiniasklaidą (Meškauskaitė, 2005, p. 117).

Tuo tarpu Lietuvos teismų praktika, priešingai nei doktrininės nuostatos, įvertindama neturtinės žalos dydį, nepaisant to, kokia vertybė buvo pažeista, siekia vienodų – kompensacinių – tikslų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau LAT), tiek įvertindamas neturtinės žalos dydį asmens sveikatos sužalojimo atveju, tiek pažeidus asmens neturtines teises, nurodo, kad priteisiant neturtinės žalos atlyginimą siekiama kompensacinių tikslų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (...), 2007, 2008, 2008 (1), 2009, 2010). Išnagrinėjus LAT praktiką nuo 2005-01-01 iki 2012-05-01 nustatyta, kad neturtinės žalos dydžiai, kurie buvo priteisti už asmens neturtinių teisių pažeidimus, svyruoja nuo 500 iki 15 000 Lt. Atsižvelgiant į ieškovų prašomas priteisti sumas už įvairius asmens neturtinių teisių pažeidimus, konstatuotina, kad šie dydžiai siekia nuo 5000 iki 100 001 Lt. Palyginus prašomas priteisti sumas su priteistomis, matyti, kad priteistos sumos beveik aštuonis kartus mažesnės, nei prašė priteisti ieškovai. Iš to galima daryti išvadą, kad asmenys patirtą žalą už dvasinius išgyvenimus įvertino gerokai didesne suma, nei jiems buvo priteista. Esant šioms aplinkybėms kyla klausimas, ar teismų priteisiamų sumų dydžiai užtikrina efektyvią šių vertybių teisinę apsaugą ir tinkamai kompensuoja asmens patirtus dvasinius išgyvenimus. Nagrinėjamu atveju svarbu pastebėti, kad LAT galimybės koreguoti priteistos neturtinės žalos dydį ribojamos kasacinio skundo (LR CPK 353 straipsnio 1 dalis). Ypač išskirtini tie atvejai, kai kasaciją pateikia tik atsakovas. Tokiu atveju LAT, netenkindamas kasacinio skundo, neturi kitos išeities, kaip tik palikti žemesniosios instancijos teismų priteistas sumas už asmens neturtinių teisių pažeidimą, o tais atvejais, kai kasacinis skundas tenkinamas, neturtinės žalos dydį sumažinti. Apžvelgus į LAT patekusias bylas, susijusias su asmens neturtinių teisių pažeidimais, nustatyta, kad tais atvejais, kai ieškovų ieškiniai buvo patenkinti, tačiau jiems žemesniosios instancijos teismai priteisė neturtinės žalos mažiau, nei jie prašydavo, apeliacijas ir kasacinius skundus dažniausiai pateikdavo ne ieškovai, bet atsakovai, kurie ginčydavo asmens neturtinių teisių pažeidimo konstatavimo faktą arba nesutikdavo su žemesniųjų instancijų teismų priteistu neturtinės žalos dydžiu. Tik keliose bylose ieškovai pateikė kasacinius skundus nesutikdami su žemesniųjų instancijų teismų jiems priteistu neturtinės žalos dydžiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (...), 2008 (1), 2009 (1)). Dėl to kyla pagrįstas klausimas, ar tais atvejais, kai ieškovai neteikia kasacijos dėl priteisto neturtinės žalos dydžio, galima teigti, kad jie sutinka su žemesniųjų instancijų teismų priteistomis sumomis? Atsakyti į šį klausimą teigiamai, nežinant tikrųjų šalių motyvų, būtų pernelyg drąsu. Neskundimo priežastys gali būtų įvairios: lėšų neturėjimas, nenoras tęsti ilgo proceso, nusivylimas procesu žemesniosios instancijos teismuose, principingumo stoka ginant pažeistas savo teises, riboti kasacijos teikimo pagrindai ir daugelis kitų priežasčių, kurios žinomos tik šalims. Vis dėlto, analizuojant prevencinės funkcijos poreikį teismų praktikoje, reikėtų labiau orientuotis ne į tai, ar ieškovai pasinaudojo savo teise pateikti kasacinį skundą dėl netur-

tinės žalos dydžio, o į tai, ar LAT taikomi kriterijai, nustatantys neturtinės žalos dydį, užtikrina tinkamą asmens neturtinių teisių apsaugą. Nagrinėjamu atveju aktualiausi tie atvejai, kai kasacinius skundus pateikia ieškovai, nepatenkinti žemesniųjų instancijų teismų priteistomis sumomis. Tokiu atveju LAT turi galimybę, atsižvelgdamas į prevencinę funkciją, tenkinti ieškovo kasacinį skundą ir priteisti daugiau neturtinės žalos nei žemesniųjų instancijų teismai. Vis dėlto tenka pastebėti, kad visais atvejais, kai buvo pateikti ieškovų kasaciniai skundai dėl neturtinės žalos dydžio, LAT jo nepadidino. Priešingai, vienoje iš bylų kartu su ieškovu pateikus kasacinį skundą ir atsakovui pastarojo kasacinis skundas buvo patenkintas, o priteistos neturtinės žalos dydis sumažintas nuo 25 000 Lt iki 10 000 Lt (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (...), 2008 (1)). Nors ieškovas pažymėjo, kad nustatant neturtinės žalos dydį svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad atsakovas, savo veiksmais pažeisdamas ieškovo teisę į privatų gyvenimą, siekė ekonominės naudos, pasipelnyti, pritraukti kuo daugiau skaitytojų, sužadinti smalsumą ieškovo privataus gyvenimo sąskaita, tačiau šie argumentai kasacinės instancijos teismo neįtikino. Šis ieškovo kasacinio skundo argumentas LAT liko nenagrinėtas, esą žemesniosios instancijos teismai nekonstatavo, kad pažeidžiant ieškovo teisę į privatų gyvenimą buvo siekiama ekonominės naudos. Vis dėlto kvestionuotina, ar kasacinis teismas padarė teisingas išvadas, kadangi pirmosios instancijos teismas buvo konstatavęs, kad didžiulė antraštė pirmame laikraščio puslapyje, informacijos rinkimo būdas ir jos pateikimas rodo, kad sensacingumo interesus šiuo atveju buvo svarbesnis už konkretaus fizinio asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Nagrinėjamu atveju tenka pripažinti, kad LAT praleido galimybę, esant itin šiukščiam asmens neturtinių teisių pažeidimui, taikyti prevencinę funkciją, siekiant užtikrinti efektyvią asmens neturtinių vertybių teisinę apsaugą. Šioje byloje priteistas neturtinės žalos dydis vargu ar atgrasė atsakovą nuo tokio pat pobūdžio pažeidimo darymo ateityje ir iš esmės būtų galima daryti išvadą, kad atsakovas po ilgo bylinėjimosi tarsi „nusipirko“ teisę viešinti ieškovo privataus gyvenimo detales už 10 000 Lt. Vis dėlto tenka konstatuoti, kad ši byla padarė didelę įtaką tolesnei teismų praktikai, įvertinant neturtinės žalos dydį, kadangi įvedė naują kriterijų – būtinybę atsižvelgti į panašaus pobūdžio bylose priteistus neturtinės žalos dydžius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (...), 2008 (1), 2009, 2009 (1), 2010, 2010 (1)). Tokio pobūdžio kriterijaus taikymas nustatant neturtinės žalos dydį abejotinas, nes paneigia kitus kriterijus, apriboja jų taikymo galimybę ir juos padaro deklaratyvaus pobūdžio postulatais, nes bylą nagrinėjančiam teismui nustačius eilę kriterijų, kurie leistų priteisti didesnę neturtinės žalos atlyginimą, jį ribotų panašaus pobūdžio bylose priteisti neturtinės žalos dydžiai.

Akivaizdus to pavyzdys – Daliaus Mertino ir Laimos Mertinienės byla (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (...), 2009 (1)), kurioje atsakovas UAB „Ekstra žinios“ išspausdino žurnalisto straipsnį su nekorektiškais antraštėmis bei slapta darytomis nuogų ieškovų nuotraukomis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai visiškai patenkino ieškovų ieškinį ir priteisė kiekvienam ieškovui po 75 000 Lt neturtinės žalos. Atsakovui pateikus kasacinį skundą, LAT priteistos neturtinės žalos dydį sumažino iki 15 000 Lt. Nagrinėjamu atveju svarstyтина, kokias pasekmes sukėlė ieškovams jų nuotraukų išspausdinimas su nekorektiškais antraštėmis didelį tiražą turinčiame laikraštyje bei kokią įtaką dideliui leidėjui padarė 15 000 Lt suma, kurią jis privalėjo sumo-

kėti už šiurkštų neturtinių vertybių pažeidimą. Kasacinės instancijos teismas konstatavo, kad žemesniųjų instancijų teismai tinkamai taikė neturtinės žalos dydžio kriterijus, tačiau nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos praktikos, nustatant priteistus neturtinės žalos dydžius analogiškose bylose. Ši LAT praktika, įpareigojanti atsižvelgti į panašiose bylose priteisiamus neturtinės žalos dydžius ne tik, kaip minėta, riboja neturtinės žalos kriterijų taikymą, bet yra tarsi grįžimas atgal į tuos laikus, kai priteistinos neturtinės žalos dydis buvo nustatytas įstatymo. LR CK 7¹ straipsnio 1994 m. redakcija nustatė, kad masinės informacijos priemonės, organizacijos ar asmenys, paskelbę tikrovės neatitinkančias žinias, žeminančias asmens garbę ir orumą, taip pat be asmens sutikimo informaciją apie jo asmeninį gyvenimą, atlygina moralinę žalą, kurios dydį kiekvienu atveju (nuo penkių šimtų iki dešimties tūkstančių litų) nustato teismas.

Nagrinėjamu atveju reikėtų sutikti su doktrinoje išreiškiama nuostata, kad tuo metu galiojęs teisinis reguliavimas stabdė kompensacinio mechanizmo raidą (Volodko, 2010, p. 313–318), jau nekalbant apie tinkamą bei efektyvią neturtinių vertybių apsaugą. Atsižvelgdamas į tai, įstatymų leidėjas, priimdamas naująją CK, atsisakė konkrečių neturtinės žalos dydžių, tik nustatė kriterijų, į kuriuos teismas kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgia nustatydamas neturtinės žalos dydį, sąrašą. Taigi būtų galima daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas suteikė prioritetą įstatyme įtvirtintiems kriterijams prieš įstatyme išreikštus konkrečius neturtinės žalos dydžius.

Kitas LAT taikomas kriterijus, kuriuo remiantis nustatomas priteistinos neturtinės žalos dydis – atsižvelgimas į tai, kokia vertybė pažeista. LAT praktikoje laikomasi nuostatos, kad civilinėje atsakomybėje galioja principas, kad kuo aiškesnė ir svarbesnė yra vertybė, tuo stipriau ji ginama. Dėl to, pavyzdžiui, asmens teisė į gyvybę ir sveikatą savo esme yra absoliučios teisės. Tuo tarpu teisė į privatą gyvenimą, apimanti ir teisę į atvaizdą, garbę bei orumą, bei kitos asmeninės neturtinės teisės, laikantis LAT praktikos, laikytinos santykinėmis teisėmis, dėl kurių pažeidimo patiriami neigiami padariniai nėra akivaizdaus pobūdžio, todėl negali būti vertinami vienodai neturtinės žalos atlyginimo kontekste (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (...), 2005, 2008 (1), 2009 (1)). Analizuojant šį LAT taikomą kriterijų asmens neturtinių teisių efektyvios teisinės apsaugos kontekste, tenka pastebėti, kad tiek asmens sveikata, tiek teisė į privatą gyvenimą ir kitos neturtinės teisės yra konstitucinio lygio teisės, todėl sunkiai pateisinama LAT praktikoje šių konstitucinių vertybių gradacija ir žemesnis teisinės apsaugos lygio suteikimas asmens neturtinėms teisėms. Nors asmens sveikatos sužalojimo atveju padariniai objektyviai yra akivaizdesni, nei pažeidus asmens neturtines teises, tačiau priteisiant neturtinę žalą turi būti vertinami ne objektyviai matomi sužalojimai, o asmens dvasiniai išgyvenimai. Manytina, kad neturėtų būti pateisinamas požiūris, kuris *a priori* leistų konstatuoti, jog asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais nukentėjusių asmenų patiriami neigiami dvasiniai išgyvenimai yra mažesni arba mažiau reikšmingi, nei sveikatos sužalojimo atveju.

Siekiant užtikrinti efektyvią asmens neturtinių vertybių apsaugą, būtų galima svarstyti prevencinės funkcijos taikymą, tuo labiau, kad ir CK įtvirtinti neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai nepaneigia šios funkcijos taikymo galimybės atlyginant žalą už asmens neturtinių teisių pažeidimą. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250

straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas bylai svarbias aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. Teisės doktrinoje pastebima, kad atsižvelgimas į pažeidimo intensyvumą, kaltės laipsnį, komercinių tikslų siekimą, pakartotinį asmens neturtinių teisių pažeidimą vertintinas kaip priemonės, kurios veikia preventyviai (Loef, 2009, S. 201). Prevencinis šių kriterijų poveikis grindžiamas tuo, kad jie neatitinka kompensacinių tikslų. Manytina, kad kompensacinių tikslų siekiantys kriterijai turėtų padėti tiksliai nustatyti patirtą žalą, o ne orientuotis į aplinkybes, kurios neturi nieko bendra su objektyviai patirtos žalos dydžiu. Pažymėtina, kad žvelgiant iš kompensacinės funkcijos pozicijų nesvarbu, kokių tikslų siekta, pažeidžiant asmens neturtines teises, ar kokia pažeidėjo kaltės forma, nes tai nepadidina dvasinių išgyvenimų. Dvasinius išgyvenimus nukentėjusiajam sukelia pats pažeidimo faktas ir visuomenės reakciją į informaciją, kurią pateikė pažeidėjas.

Prevencinio pobūdžio kriterijų taikymas kartu padidinant priteistinos neturtinės žalos dydį užkirstų kelią asmens neturtinių vertybių pažeidimui ateityje, tuo parodant potencialiam pažeidėjui, kad pažeidžiamos asmens neturtinės teisės, siekiant komercinių tikslų, yra socialiai žalingas reiškinys, kuris reikalauja didesnės žalos atlyginimo priteisimo nei jos patirta. Kartu pažymėtina, kad norint šiuos kriterijus taikyti pagal tikrąją jų paskirtį, kad jie įgytų tikrąją prevencinę reikšmę, būtina įvertinti, ar tam tikro prevencinio pobūdžio kriterijaus taikymas konkrečioje byloje yra būtinas. Tuo tarpu išanalizavus LAT praktiką, tenka pastebėti, kad kone kiekvienoje byloje, nepaisant to, kad skiriasi asmens neturtinių teisių pažeidimo lygis ir už jį priteistas neturtinės žalos dydis, atkartojami visi kriterijai, įtvirtinti LR CK 6.250 straipsnio 2 dalyje. Vien tik pažodinis įstatyme įtvirtintų kriterijų atkartojimas neleidžia konceptualiai įvertinti neturtinės žalos dydžio, o tinkamai neapsvarsčius atitinkamo kriterijaus taikymo poreikio bendras jų išvardijimas praranda tikrąją esmę ir tampa deklaratyvaus pobūdžio neturtinės žalos nustatymo kontekste. Manytina, kad prevencinio pobūdžio kriterijus tikslinga būtų taikyti tais atvejais, kai asmens neturtinių teisių pažeidimo pobūdis ir aplinkybės verčia į juos atsižvelgti. Pavyzdžiui, asmens neturtinės teisės pažeidžiamos, siekiant komercinių tikslų arba pažeminti ir pakenkti asmeniui iš savanaudiškų paskatų. Be to, šių kriterijų taikymas turėtų realiai matytis priteisiamose sumose, taip pabrėžiant teismo pareigą užtikrinti efektyvią asmens neturtinių teisių apsaugą bei siekį sukurti atgrasymo nuo asmens neturtinių teisių pažeidimo ateityje efektą. Simbolinių sumų priteisimas vargu ar gali sulaikyti nuo šiurkščių asmens neturtinių teisių pažeidimų. Dėl to veiksmingos teisinės apsaugos užtikrinimas teismų praktikoje reikalauja sukurti atgrasymo efektą, ypač tais atvejais, kai asmens neturtinės teisės paverčiamos komercinės apyvartos dalimi be asmens sutikimo.

Tendenciją pažeisti asmens neturtines vertybes bet kokia kaina siekiant pelno pastebi Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija. Ši žurnalistų kontrolės įstaiga 2010-11-11 pranešime nurodė, kad atitinkami žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai yra linke dėl pelno paminti žurnalistinės etikos normas ir neatsižvelgia į ankstesnius Etikos kodekso normų pažeidimus. Šiame pranešime konstatuota, kad tam tikrų žurnalistų kuriamos laidos nepaiso ne tik su žurnalistinės etikos normų, bet ir elementaraus žmo-

giškumo principų. Pranešime taip pat akcentuota, kad tam tikri žurnalistai ir žiniasklaidos priemonės nepasimoko iš ankstesnių Etikos kodekso normų pažeidimų atvejų ir vis dažniau pažeidžia ne tik Kodekso, bet ir Visuomenės informavimo, Reklamos bei Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymus. Šis pranešimas puikiai iliustruoja, kokia viešumo galia disponuoja žiniasklaidos priemonės ir kad dėl didelio pelno kai kurios yra linkusios netgi pažeisti pamatinius žurnalistikos etikos principus bei sąmoningai, prisidengdamos žodžio laisve, pažeisti ne tik Žurnalistų etikos kodeksą, bet ir asmens neturtines teises. Taigi kyla pagrįsta abejonė, ar šių socialinių santykių kontekste įmanoma tinkamai vien tik kompensacinėmis priemonėmis apginti pažeistas asmens neturtines teises nuo žiniasklaidos priemonių, kurios sistemingai ir piktybiškai dėl pelno pažeidžia asmens neturtines teises. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos teiginys, kad tam tikros žiniasklaidos priemonės neatsižvelgia į ankstesnius Etikos kodekso normų pažeidimus ir nepasimoko iš ankstesnių Etikos kodekso normų pažeidimų atvejų, o vis dažniau pažeidžia norminius teisės aktus, reglamentuojančius jų veiklą, įrodo efektyvios teisinės apsaugos poreikio trūkumą. Todėl tais atvejais, kai žiniasklaidos priemonės viršija visas jiems demokratinės visuomenės suteiktas teises ir pradeda jomis piktnaudžiauti, jų pažeidimas atlyginant neturtinę žalą turėtų būti įvertintas laikantis prevencinio pobūdžio kriterijų: tokių kaip pažeidimo intensyvumas, kaltės laipsnis, pakartotinis teisių pažeidimas, komercinių tikslų siekimas. Šių prevencinio pobūdžio kriterijų taikymas, susiejant juos su priteisiamos žalos dydžiu, padėtų įgyvendinti prevencinę funkciją ir prisidėtų prie efektyvesnės teisinės apsaugos sukūrimo, ginant asmens neturtines teises. Neužtikrinus efektyvios asmens neturtinių teisių apsaugos, išlieka rizika asmens neturtines teises paversti deklaratyvaus pobūdžio postulatais, kurių įtvirtinimas ne tik įstatyme, bet ir Konstitucijoje prarastų savo esmę bei prasmę.

Išvados

1. Prevencinės funkcijos taikymą asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejais lemia: pasikeitę civiliniai teisiniai santykiai, ne visada efektyvūs kompensaciniai teisių gynimo būdai ir poreikis užtikrinti teisės subjektų elgesio kontrolę civilinėmis priemonėmis. Prevencinės funkcijos suderinamumą su kompensacine nulemia efektyvios teisinės apsaugos poreikis ginant asmens neturtines teises tais atvejais, kai kompensacinėmis priemonėmis šių teisių apginti neįmanoma. Taip pat akcentuotina, kad prevencinės funkcijos taikymo negalima tapatinti su baudiniais nuostoliais ir baudinės funkcijos taikymu, nes prevencinė funkcija siekiama tik padidinti atlygintinos žalos dydį, tuo tarpu baudinė funkcija taikoma už patį pažeidimo faktą.
2. Šiuo metu kuriamoje Lietuvos teisės doktrinoje prevencinės funkcijos taikymas, atlyginant neturtinę žalą, vertintinas kaip subsidiari priemonė. Išimtį sudaro asmens neturtinių teisių pažeidimo atvejai, kai didesnių sumų priteisimas galėtų būti pateisinamas tik nustačius, kad šios teisės pažeistos tyčiais ir sisteminiiais veiksmais.

3. Lietuvos teismų praktikoje sukurti neturtinės žalos dydį nustatantys kriterijai ir priteisiamų sumų dydžiai, esant ypač sunkiems asmens neturtinių teisių pažeidimams, neužtikrina efektyvios asmens neturtinių teisių apsaugos. Dėl to siekiant kuo teisingiau įvertinti neturtinės žalos dydį bei užtikrinti tinkamą asmens neturtinių teisių apsaugą būtina konkrečiu atveju įvertinti atitinkamo atlygintinos žalos dydį nulemiančio kriterijaus taikymo poreikį.
4. Lietuvoje prevencinės funkcijos taikymą leidžia LR CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti prevencinio pobūdžio kriterijai. Todėl šią funkciją būtina taikyti tais atvejais, kai nustatomas prevencinio pobūdžio kriterijų taikymo poreikis, t. y. kai asmens neturtinės teisės pažeidžiamos ypač išūliai, bet kokia kaina siekiant pelno. Prevencinės funkcijos taikymas šiais atvejais leistų užtikrinti efektyvią asmens neturtinių teisių apsaugą.

*Gauta 2012 10 12
Pasirašyta spaudai 2013 03 05*

Literatūra

- Cirtautienė, S. (2008). *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius.
- Europos Sąjungos 2004-04-29 direktyva Nr. 2004/48/EB. Prieiga internetu: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:195:0016:0025:en:PDF>> [žiūrėta 2012-05-31].
- Gronau, K. (2002). *Das Persönlichkeitsrecht von Personen der Zeitgeschichte und die Medienfreiheit*. Hamburg.
- Henning, L. (2000). *Der Gedanke der Prävention im deutschen Schadenersatzrecht*. Frankfurt am Main.
- Hückel, J. (2006). *Persönlichkeitschutz und Geldersatz im deutschen und spanischen Zivilrecht*. Frankfurt am Main.
- Klaus, M. (2007). *Das allgemeine Persönlichkeitsrecht in seiner historischen Entwicklung*. Hamburg.
- Klein, S. (2000). *Der zivilrechtliche Schutz des einzelnen vor Persönlichkeitsverletzungen durch die Sensationspresse*. Hannover.
- Klüber, R. (2006). *Persönlichkeitsrecht und Kommerzialisierung*. Tübingen.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *A. S v UAB „Šilo bite“, J. L., V. Š.* (bylos Nr. 3K-3-280/2005).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 16 nutartis civilinėje byloje *A. K. v UAB „Jone-da“* (bylos Nr. 3K-3-113/2007).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. Ž v UAB „Ekstra žinios“* (bylos Nr. 3K-3-393/2008) (1).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje *L. L. ir A. L v UAB „Roventa“* (bylos Nr. 3K-3-394/2008).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *D. M ir L. M. v UAB „Ekstra žinios“* (bylos Nr. 3K-3-26/2009) (1).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje *R. M. v I. V.* (bylos Nr. 3K-3-290/2009).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje *J. G. v UAB „Respublikos leidiniai“* (bylos Nr. 3K-3-136/2010).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. rugpjūčio 6 d. nutartis civilinėje byloje *E. P., J. P., V. P. ir E. S. v UAB „Sekundės redakcija“, I. K. ir A. R.* (bylos Nr. 3K-3-358/2010) (1).
- Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. (2003). *Valstybės žinios*, Nr. 28-1125.
- Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo“. (1994). *Valstybės žinios*, Nr. 44-805.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009-03-27 nutarimas. (2009). *Valstybės žinios*, Nr. 36-1390.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2011-01-06 nutarimas. (2011). *Valstybės žinios*, Nr. 3-93.
- Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas. (2000). *Valstybės žinios*, Nr. 92-2844.
- Looschelders, D. (2008). *Schuldrecht Allgemeiner Teil*. Berlin.
- Loef, R. (2009). *Zum Spannungsfeld zwischen Medienfreiheit und Persönlichkeitsschutz*. Bonn.
- Meškauskaitė, L. (2005). Žiniasklaidos pažeistų asmens konstitucinių teisių gynimo būdai. *Jurisprudencija* 64: 114–123.
- Mizaras, V. (2003). *Autorių teisių gynimo būdai*. Vilnius.

- Mizaras, V. (2008). Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatai: Roma I ir Roma II. *Justitia* 2: 2–24.
- Möller, R. (2005). *Präventionsprinzip des Schadensrechts*. Berlin.
- Müller, S. (2006). *Überkompensatorische Schmerzengeldbemessung*. Berlin.
- Siebrecht, I. (1998). *Ehrenschtz Massenmedien*. Hannover.
- Tacke, S. C. (2009). *Medienpersönlichkeitsrecht*. Berlin.
- Volodko, R. (2010). *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje*. Vilnius.
- Žurnalistų ir leidėjų etikos 2010-11-11 kreipimasis į žiniasklaidą. Prieiga internetu: <<http://www.lzlek.lt/index.php?lang=1&sid=380&tid=393>> [žiūrėta 2011-05-31].

THE FUNCTIONS OF AWARDING DAMAGES FOR THE BREACH OF NON-PROPERTY RIGHTS OF A NATURAL PERSON

Tomas Pukšmys

Summary

This article examines the functions of civil liability in the event of infringement of the non-property rights of a physical entity. Pursuant to the general doctrinal assessment, the compensatory function of civil liability is recognized as major function; however, the article analyses that not in all cases it is expedient and socially fair to consider the compensatory function of civil liability as the main function. The above provision is reinforced by the German law doctrine and case-law. The article lays emphasis on the fact that in Germany in cases of indemnification of the damages arising out of infringement of personal non-property rights such as honour and dignity, the right to privacy and the right to image, the preventive function is taken into consideration. In the article the necessity for assessment of the amount of damages to be awarded from the positions of the preventive function is grounded on the changed civil legal relationship, the need for effective legal protection and objective to ensure control over the lawful conduct of legal operators by means of civil measures. The article notes that the current obligatory legal relationship is significantly more complicated than one hundred years ago. For example, the increased number of publications in the press and constantly growing interest in private life alone encourages assuming measures in order to ensure effective protection of personal property rights. Meanwhile for the present it is not always possible to ensure the effective protection of personal non-property rights by means of currently existing compensatory methods. Such legal situation is illustrated by an example where frequently the mass media obtains greater financial benefit from any infringement of personal non-property rights than the impending financial losses evidencing in the form of indemnification of losses. Furthermore, legitimacy of the preventive function by applying civil liability for infringement of personal non-property rights is grounded on the example of the intellectual property law. It is to be noted that protection of the objects of the above law is ensured by means of preventive measures entitling a body of the intellectual property law to request the user for two times higher indemnification than the indemnification to be paid according to the granted licence. The article draws attention to the fact that the objects of intellectual ownership and personal non-property rights are of similar

nature. The specific nature of the afore-mentioned objects of law allows easy penetration into the area of the said valuables and easy breach thereof obtaining a significant financial benefit. Besides, the similarity of the valuables is determined by their dual nature. In the light of the above, it is concluded that protection of such valuables must be ensured by application of the preventive function. Moreover, it is noted that both the Supreme Court of Germany and the Federal Constitutional Court have approved of the application of the preventive function specifying that ensuring of the effective judicial protection through case-law prevents thoughtless commercialisation of personal non-property rights, since the media often intentionally provides false or offensive information in order to increase the circulation of their publication and earn profit. Furthermore, the article analyses that application of the preventive function as the means which could ensure control over the lawful conduct of legal operators in the civil law by preventive measures in cases where personal non-property right which do not fall into the area of application of the criminal law would be left unprotected due to appropriate control over the conduct of operators not ensured in the civil law. Upon reviewing the doctrinal provisions presupposing the application of the preventive functions, the relationship of the compensatory, preventive and punitive functions is analysed in the article. Such analysis assists in solving the issue of the relationship between the compensatory function and the preventive function. It is to be noted that in case of breaching personal non-property rights it is impossible to precisely measure the amount of the incurred damages; therefore, compensation is not always appropriate indemnification for infringement of the afore-mentioned non-property valuables; thus, priority should be given to the preventive function. The article puts emphasis on the fact that application of the preventive function does not imply application of the punitive function; thus, the preventive function cannot be equated to the punitive function. Following the example of the German doctrine, it is argued that taking into account the preventive function with regard to the amount of the damages does not change the purport of the obligation. The amounts of compensation of such damages also are not deemed to be punitive damages despite the fact that they exceed the actually incurred damages, but are intended for compensating hardly provable adverse property consequences, indemnification for suffered pain and sufferings, costs in relation to investigation as well as amounts which would prevent unlawful profit taking from unlawful actions by the offender. On the grounds of the above reasoning it is concluded that the major attribute of the punitive function is that it is applied for the very fact of offence without requesting to prove the amount of the incurred damages. Meanwhile, application of the preventive function only increases the amount of the damages to be indemnified with a view to deterring the offender from commission of the offence in the future as opposed to punishing him/her.

The article also examines the objectives of the Lithuanian law doctrine and the case-law of the Supreme Court in indemnifying the non-property damage for violation of personal non-property valuables. It is to be noted that in the developing Lithuanian law doctrine the application of the preventive function in indemnification of non-property damage is to be assessed as a subsidiary measure. Meanwhile the case-law of the Supreme Court of Lithuania does not create preconditions for speaking about ap-

plication of the preventive function. It indicates that determination of the amount of indemnification for infringement of personal non-property rights should aim at compensation. Such case-law is critically assessed noticing that seeking of compensatory objectives alone does not ensure effective protection of personal non-property valuables. Analysis of the particular cases and the amounts awarded for infringement of personal non-property rights allows stating that the awarded amounts do not deter potential offenders from infringement of personal non-property rights in the future. Furthermore, the article does not agree with the respective criteria developed by the Supreme Court of Lithuania on the basis of which the amount of the non-property damages shall be established. The order of the Supreme Court of Lithuania to take into consideration the amounts of non-property damages awarded in the cases of similar nature raises doubts. According to the author, application of such criterion would refute other criteria, restrict the possibility for application thereof and render them the postulates of declarative nature, since if the court adjudicating the case establishes a series of criteria which allow awarding a greater amount of indemnification for non-property damages, it would be restrained by the amounts of indemnification of non-property damages awarded in similar proceedings. Besides, it is noticeable that application of the above criteria is sort of returning to the times when the amount of the non-property damages to be awarded in the law. The afore-mentioned provision of the lawmaker was evaluated as impeding the development of the compensatory mechanism. Consequently, it was changed and priority was given not to the particular amounts, but to the criteria or the court's discretion to establish the amount of the non-property damage with regard to the particular circumstances of the case under consideration. Further, the article also disagrees with the criterion established by the Supreme Court of Lithuania, namely, the need to take into consideration the valuable which was breached. Thus, for example, personal right to life and health, in principle, is the absolute right. Meanwhile, pursuant to the case-law of the Supreme Court of Lithuania, the right to privacy including to right to image, honour and dignity and other personal non-property rights should be deemed to be the relative rights. Critical assessment of the said criterion suggests noting that personal health and the right to privacy and other non-property rights are the constitutional-level rights; thus, gradation of the said constitutional valuables and establishing lower level of legal protection to personal non-property rights is hardly justified in the case-law of the Supreme Court of Lithuania. Despite the fact that the consequences of personal health injuries are objectively more obvious than the consequences caused by infringement of personal non-property rights, when awarding the non-property damages not the objective evident injuries, but personal spiritual sufferings should be considered. The article notes that the above criteria and awarded amounts do not ensure protection of personal non-property rights. It is to be noted that effective protection of personal non-property rights could be ensured by means of applying the preventive function. The more especially as the application of the above function is legitimized by the preventive criteria established in Article 6.250 paragraph 2 of the Civil Code of the Republic of Lithuania.

